

ТДУ 631.31

**РОҲҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ САМАРАНОКИИ СОҶАҶОИ БОҶУ
ТОКПАРВАРӢ ДАР ТОҶИКИСТОН**

**Буходуров Ш.Б. - д.и.т., х.к.и. - филиали Институти боғпарварӣ ва сабзвоткории
АИКТ дар вилояти Суғд,**

Кенчаев Ш., ассистенти ДКМТ, унвонҷӯ

Калимаҳои калидӣ: маҳсулотҳои мевагӣ, содиротӣ, ҳосилнокӣ, боғу тоқзор, талаботи иқтисодӣ, ҳосилхезии хок, агротехникӣ.

Дар паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон омадааст, ки яке аз ҳадафҳои асосии ҷумҳурӣ ин иҷрои барномаҳои амнияти озукаворӣ дар тамоми соҳаҳои кишоварзӣ мебошад. Дар ҳалли ин масъалаи стратеги нақши соҳаи боғу тоқпарварӣ назаррас аст, аммо то ҳол ин соҳа талаботи имрӯзаи аҳолиро қонеъ карда наметавонад. Масалан: истеҳсоли маҳсулотҳои мевагӣ хеле паст шудааст, ки ҳосилнокии он дар ҷумҳури мувофиқи маълумотномаи Агентии омории Ҷумҳурии Тоҷикистон 43,3 с/га – ро ташкил медиҳад. Яъне истеҳсоли маҳсулоти мевагӣ 447934 тоннаро ташкил медиҳад, ки мувофиқи талаботи меъёри истеъмол барои як нафар сокини кишвар то 40-50 кг ташкил мекунад. Барои содироти мева ба давлатҳои хориҷӣ тақрибан 167934 тонна боқӣ мемонад.

Аз ин лиҳоз бо мақсади баланд бардоштани ҳосилнокии меваю ангур, беҳтар намудани сифати онҳо баъзе роҳҳои баланд бардоштани масъалаҳои дар боло зикр шуда истода мегузарем.

Якум, масъалаи асосие, ки ба рушди соҳаҳои боғу тоқпарварии интиҳоб мекунад истеҳсоли зиёди онро таъмин менамояд, ин интиҳоби навъҳои нави мевагию ангур мебошад.

Аз ин лиҳоз ба ҳоҷтиҳои боғу ангурпарварӣ тавсия дода мешавад, ки бояд ҳоку иқлими ҳар як мавзео ба инобат гирифта навъҳои онҳоро интиҳоб намоянд.

Мувофиқи таҷрибаҳои ба дастовардашуда дар шароити ҷумҳурӣ аз навъҳои нави зардолуи «Аҳмадӣ», «Серҳосил», «Шифо», «Мирсанҷалӣ» ва дигарҳо истифода кардан ба мақсад мувофиқ доништа мешавад. Дар шароити вилояти Суғди мавзеи «Ҷоҷабакӣрон» ва дигар ноҳияҳои ҷумҳурӣ навъи «Нишонӣ»-и Филиали Институти боғпарварӣ ва сазавоткории АИКТ дар вилояти Суғдро истифода баранд. Дар ҳақиқат таҷрибаҳо нишон дод, ки ин навъ хислати худбордоршавӣ доштааст ва ҳар сол ҳосили хуб ба даст оварда мешавад, ки нисбат ба дигар навъҳо ҳосилнокиаш хеле зиёд мебошад.

Барои ангурпарварӣ бештар навъҳои маҳаллии «Ҳусайнӣ», «Кишмиши сиёҳ», «Тойфӣ гулобӣ», «Тағобӣ» - ро истифода баранд, ки хеле серҳосил мебошад. Дигар масъала ин пурра будани ниҳолу буттаҳои тоқ мебошанд, ки шумораи онҳо ба нақшаи шинониш ниҳолҳо бояд мувофиқ оянд. Аз рӯи натиҷаҳои аз назаргузаронии майдони боғу тоқзор маълум гардид, ки бисёри онҳо аз 10 то 30 фоиз ниҳолҳо намерасанд. Яъне дар вақташ таъмири онҳо гузаронида нашудаанд ё ин ки, ба онҳо аҳамияти махсус дода нашудаанд. Бинобар ин чунин ҳолат ба ҳосилнокии боғу тоқзор таъсири манфи мерасонад.

Барои ислоҳ намудани чунин ҳолат бояд ҳар сол дар боғу тоқзорҳои ҷавон таъмири онҳо гузаронида шавад. Агар дар майдони боғу тоқзор зиёда аз 30 фоиз шумораи ниҳол нарасад мувофиқи талаботи иқтисодӣ онҳоро решақоб карда ҳатман ба ҷояш боғу тоқзори ниҳолҳои нав шинонида шаванд.

Бо мақсади гирифтани ҳосили баланд дар ҳар 15 – 20 сол дар мавзеоҳои ноҳияҳои боғу тоқзор аз тарафи институти хокшиносӣ ташхиси агрокимёвии хок гузаронида мешуд. Мувофиқи он барои баланд бардоштани ҳосилхезии хок як миқдори муайяни нуриҳои органикӣ минералӣ интиҳоб карда шавад.

Охирон, чунин фаъолият солҳои 1980 – 1981 чунин картограммаро барои хоҷагии марказии таҷрибавии филиал сохта шуда буд. Дар асоси ин нишондиҳандаи

агрокимёвии хок миқдори зарурии барои боғу токзорҳои ҳосилдиҳанда бо таносуби N200 P100 K100 ва барои боғу токзорҳои ҷавон нисфи ин меъёр истифода карда мешуданд. Баъд доир аз натиҷаҳои таҳқиқотҳои агрокимёвии хок дар боғу токзорҳои ҷумҳурии меъёрҳои навини N250 P150 K150 кор карда баромада шуд, ки сабаби гирифтани ҳосили баланд гардида буданд. Бинобар он вақти он расидааст, ки ба шароити хоку иқлим нигоҳ карда чунин ташҳиси агрокимёвии хокро гузаронидан лозим аст.

Масъалаи муҳими дигар ин мувофиқи зироатҳои киштшаванда, боғу токзор ва дигарҳо ин сохтани картаи технологи оид ба парвариши ин ё он зироат мешавад.

Масалан барои бунёди боғи ҷавонӣ нав аз тайёр кардани замин то парвариши онро дарбар мегирад. Баъд аз он парвариши боғ дар соли 1 – ум, 2 – юм ва дигарҳо дар бар мегирад. Баъди 7 – ум сол давраи эксплуататсионӣ яъне ба боғҳои ҳосилдиҳанда дохил мешавад. Дар ин картаи технологӣ номгӯи тамоми корҳои иҷрошаванда оиди парвариши боғи зардолу ё токзор нишон дода мешавад. Масалан: аз моҳи январ яқобмонӣ, тайёр кардан ва даровардани нуриҳои органикӣ, буридани шохсорҳо, ғундоштани ҳосил обмонӣ ва ҳоказо оварда мешавад. Дар он роҳҳои иҷро кардани корҳои дастию машинӣ, ҳосилнокии кор, вақти иҷрои кор, тамғаи трактор ва олотҳо бо ҳосилнокиашон, маблағи кори коргар ва механизатор, меҳнатталабии ин ё он кор ва ҳоказо оварда мешавад. Гуфтан ҷоиз аст, ки шумораи корҳои бо механизатсия иҷро шаванда қисман зиёд карда шуд, ки дараҷаи механизасияи боғу токзор то 70 % расонида шавад. Ин бо шарофати дастовардҳои илмию амалӣ, ки аз тарафи олимону механизаторони пешқадами ҷумҳуриявӣ, кишоварзон ба даст оварда шуда дар истехсолот ҷорӣ карда шуда буд.

Дар солҳои охир бунёди шаклҳои нави хоҷагидорӣ, яъне хоҷагиҳои (фермерӣ) деҳқонӣ талабот ба мутахассисони боғу токзорҳо зиёд гардид ва зарурияти таъмини ин хоҷагиҳо бо кадрҳои баланд ихтисоси соҳа пайдо гардида аст.

Бо ин мақсад хуб мешуд, ки дар базаи факултаи агротехнологияи Донишкадаи Политехникии ДТТ дар шаҳри Хучанд ба номи акад. М.Осимӣ бо барномаҳои таълимии донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур ш. Душанбе дар базаҳои таълимию таҷрибавӣ ва истехсоли дар назди филиали Институти боғпарварӣ ва сабзавоткорӣ АИКТ дар вилояти Суғд, доир ба соҳаи пахтакорӣ дар филиали институти “Зироаткор” – и АИКТ ташкил карда шавад ё, ки ақалан курсҳои кӯтоҳмуддати ин соҳаҳо гузаронида шавад. Ин тарзи тайёр кардани кадрҳо бе ягон хароҷотҳои иловагӣ ба даст оварда мешаванд.

Мувофиқи маълумотҳои Ҷаври Вазорати кишоварзии Тоҷикистон дар ҷумҳури 650 гектар боғҳои интенсивии мевагӣ, аз он ҷумла дар вилояти Хатлон – 378 га, дар вилояти Суғд – 144 га ва ноҳияи тобеъи ҷумҳуриявӣ - 127 гектар мавҷуд аст.

Дар оянда бо мақсади таъмини мошину техникаҳои нав барои боғҳои интенсивӣ масъалаи зарурияти такмил намудани системаи мошин барои дар боғҳои интенсивиро кор кунанда ба амал омадааст.

Таҷрибаи солҳои гузашта нишон дод, ки барои ҳар як мавзӯи ҷумҳури вобаста ба хоку иқлим олоту мошинҳои беҳтарин интихоб карда шаванд, яъне олоту мошинҳои ба ҷумҳури дохилшаванда санҷиши пешакиро бояд гузаранд қадоме, ки ин вазифаро идораи стансияи санҷиши мошинҳои ҷумҳуриявӣ мегузаронад. Вале ин ташкилот дар солҳои охир умуман аз байн рафтааст.

Ба фикри мо ин вазифаро Маркази илмии механизасияи кишоварзӣ ва технологияи нави АИКТ иҷро карда метавонад, чунки ин марказ базаи мустаҳкам ва мутахассисони варзида дорад. Аз тарафи дигар ба шарте ки марказро қисман молиявӣ ва амалан дастгирӣ карда шавад.

Барои самаранок фаъолият намудани Маркази илмии механизасияи кишоварзӣ ва технологияи нав бевосита бо факултаи агрономиконии ДАТ ба номи Ш.

Шоҳтемур, шӯъбаи механизатсияи филиали ИБ ва САИКТ дар вилояти Суғд ва дигарҳо бояд ҳамкорию амалию илмӣ дошта бошанд.

Охири, дар солҳои охири ба ҷумҳурии нуриҳои минералии, захрдоруҳо, гербисидҳо ва дигарҳо аз хориҷи кишвар дохил мешаванд, ки сифати онҳо ба талаботи ҷавобгӯ нестанд.

Хулоса

Ҳамин тариқ, ҳалли масъалаҳои дар боло зикршуда имконияти медиҳад, ки рушди боғу тоқпарвариро дар ҷумҳурии таъмин намуда, ба ин васила ҳиссаи босазое барои иҷрои ҳадафи сеюми стратегияи ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба амнияти озуқаворӣ гузошта шавад.

Адабиёт

1. Паёми президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон- Душанбе, 23 апрели соли 2015.- С. 62.
2. Бӯҳодуров Ш.Б. Тавсиянома оиди парвариши тоқзор дар шароити вилояти Суғд- Хучанд, 2012.- С. 3-4
3. Нарқулов С. Таҳқиқоти қори агрегатҳои пеш аз кишткунӣ дар суръати ҳаракати баланд қор қарда баромадани методҳои расионалии паркҳои эксплуатационии МТ қолхозҳо ва совхозҳо: маводҳои мавзегии маҷлиси координатсионии маҷмуаи 16.17 - Тошкент, 1975. - С. 7-17
4. Винокуров В.Н. и др. Система машин в лесном хозяйстве- М., 2004.- 263с.
5. Қорҳои технологияи механизатсияи қорқарди хок пеш аз кишт дар пахтақорӣ тартибдиҳандагон Г.М. Рудақов, С. Базаров ва С. Асанов- Тошкент, МСХ РСС Узб, 1978.- 67 с.

АННОТАТСИЯ

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОТРАСЛЕЙ САДОВОДСТВА И ВИНОГРАДАРСТВА В ТАДЖИКИСТАНЕ

В данной статье приводятся основные пути повышения эффективности отрасли садоводства и виноградарства в частности с использованием наилучшими сортами абрикоса и виноградами перспективных сортов, технологиями возделывания согласно технологическими картами, а также обеспечиванием сельскохозяйственными кадрами.

ANNOTATION

WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE HORTICULTURE AND VITICULTURE INDUSTRIES IN TAJIKISTAN

In given article happens to the main ways of increasing to efficiency to branches horticulture and viticulture with use best sort apricot in particular and grape perspective sort, technology возделывание according to technological card, as well as providing agricultural personnel.

Keywords: fruit to product, import, productivities, repair garden and vineyard, economic requirement, productivity of ground, agrotechnical.